

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) Author(s):	Skade, M. R.; Skade.
Titel Title:	<u>Bismarck og Sønderjylland : Et Foredrag</u>
Udgivet år og sted Publication time and place:	Aarhus : Jydsk Forlags-Forretning, 1900
Fysiske størrelse Physical extent:	48 s.

DK

Værket kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge PDF-filen til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

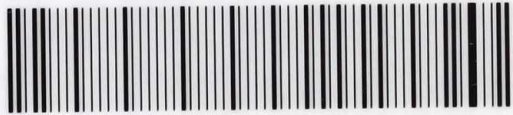
The work may be copyrighted in which case the PDF file may only be used for personal use. If the author died more than 70 years ago, the work becomes public domain and can then be freely used. If there are several authors, the year of death of the longest living person applies. Always remember to credit the author

Skade.
Bismarck og
Sønderjylland.
1900.

40², -574

DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 40 II 8°

1 1 40 2 8 01592 5

+Rex

KAPITTEL 1

BISMARCK OG SØNDERJYLLAND

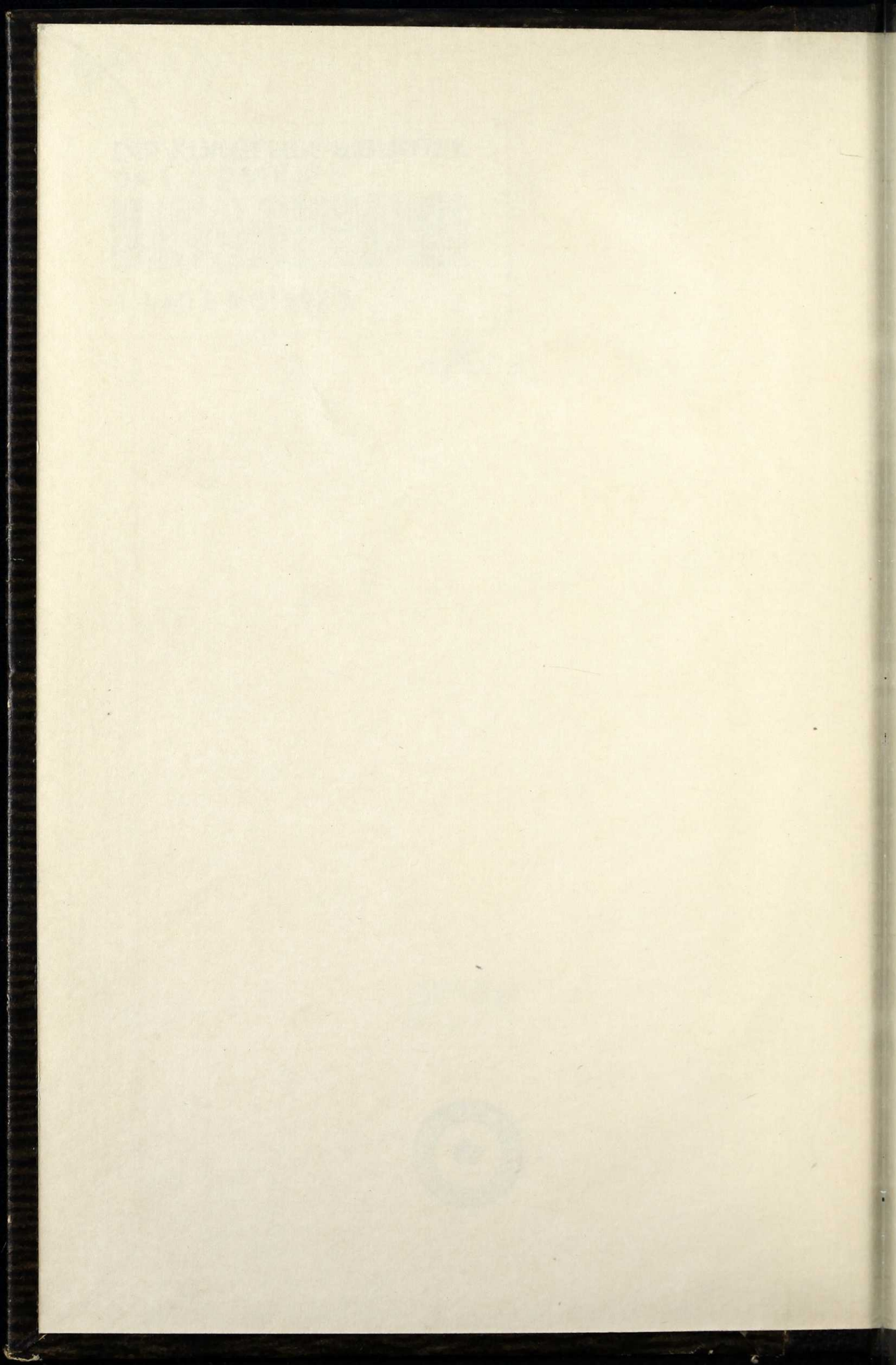
ET BREV

KAPITTEL

AF HANS H. OLSÉN

1872

KAPTAJN SKADE

BISMARCK OG
SØNDERJYLLAND

ET FOREDRAG

AARHUS

JYDSK FORLAGS-FORRETNING

1900

AARHUS STIFTSBOGTRYKKERI

Fra en bekendt tysk Militærforfatter, General v. Clausewitz, stammer Sætningen: „*Krigen er Politikens Fortsættelse, men med andre Midler*“. Her ved udtrykkes ikke blot en nøje Forbindelse mellem Politik og Krig, men tillige Nødvendigheden af, at den øverste Ledelse af en Nation, navnlig naar denne er stedt i Fare, i sig maa forene baade politisk og krigersk Indsigt og Myndighed.

Ikke mindst vort eget Lands Historie er rig paa sørgelig Belæring om, at Krig og Politik, som ikke arbejder Haand i Haand, kun kan avle Ulykker, og vi skulle gaa saa langt tilbage som til Absalons Tid for at se de store Resultater, som sjældent udeblive, naar Feltherretalent og Statsmandskløgt forenes i én Person, der er stillet paa en fremskudt Plads i en sund og livskraftig Nation. Hvor dette er Tilfældet, vil der altid ske store Begivenheder, og naar vor Tid har været Vidne til en saadan førsterangs Begivenhed som det nye tyske Riges Skabelse uden Hjælp af en Napoleon, Cæsar, Alex-

ander eller lignende Person, da er dette at betragte som et Fænomen, der kun kan forklares ved den Omstændighed, at to førsterangs Talenter paa Krigens og Politikens Omraader fødtes paa samme Tid, mødtes i samme Land og i nøje indbyrdes Forstaaelse tjente den samme Konge.

De to Personer, hvortil der her sigtes, ere selvfølgelig Feltmarschal Moltke og Fyrst Bismarck, som i Forening have skabt det nye tyske Rige. Jern og Blod brugte de dertil, og frygtelige vare de Saar, som de sloge; men Tiden synes dog at have helet dem alle undtagen et, som bløder endnu, og som fremdeles vil bløde, saa længe der er Pulsslag i det danske Statsliv; thi der var Forskel paa de Saar, som den preussiske Kæmpe slog, da han bandede Vejen for sin Herre til Tysklands Kejserrone; hvad Østerrig mistede, var ikke østerrigsk, og hvad Frankrig mistede, var ikke fransk; men hvad Danmark mistede, det var dansk, det var dets eget Kød og Blod, det var dets historisk, ja forhistorisk gamle Grænseland, det var Sønderjylland, og aldrig kan Navnet Bismarck skilles fra Smerten over Tabet.

Den første Gang, Bismarck bærede Sønderjylland med sin Interesse, var han alt andet end fjendtlig stemt overfor Danmark. Det var i Marts 1848, da han som Medlem af den forenede Landdag havde gjort sig bekendt som en fuldblods Absolutist og som en uforsonlig Fjende af alt, hvad der smagte af Revolution; da udtalte han med Hen-

blik paa Frederik Wilhelm IV's Alliance med den Augustenborgske Hertug Haabet om, at en preussisk Hær aldrig nogensinde skulde understøtte et Oprør. Aaret efter kaldte han Krigen mod Danmark for et uretfærdigt, et fordærveligt og letsindigt Foretagende, hvorved man understøttede et Oprør, som var uden lovlig Grund. Og da Krigen var endt, og Oprøret var underkuet, og da dets Anstifter, Hertug Christian af Augustenborg, opholdt sig som Landflygtig i Tyskland, da gjorde Bismarck sig yderligere fortjent af Danmark ved at ordne dets Mellemværende med den forræderske Hertug saaledes, at Danmark købte hans Godser i Stedet for at konfiskere dem og betalte dem rundelig, imod at han udstedte den saakaldte Renunciationsakt, hvorom mere senere.

Bismarck var den Gang preussisk Afsending ved Forbundsdagen i Frankfurt og som saadan vistnok selvskreven til at repræsentere sit Land ved den omhandlede Lejlighed; Lønnen for hans værdifulde Medvirkning blev Dannebrogordenens Storkors, og 5 Aar senere, da hans Vej førte ham over København, havde han Audiens hos Frederik VII, maaske for at takke. Denne Audiens har Bismarck omtalt i det kort efter hans Død udkomne Værk „*Gedanken und Erinnerungen von Otto, Fürst von Bismarck*“, og det fremgaar heraf, at han har forladt København med det Indtryk, at den danske Konge var en uvederheftig og stortalende Person,

som i Stedet for at profitere af Samtalen med den fremmede Diplomat underholdt ham med Fortællinger om personlige Oplevelser i Kampe og Belejninger, hvori han bevislig ikke havde deltaget, alt sammen for at tage sig ud overfor den i et tilstødende, solbeskinnet Gemak lyttende Grevinde Danner, hvis Skygge var synlig gennem den aabent staaende Dør. Heller ikke da Bismarck drejede Samtalen ind paa Politik og rejste Spørgsmaal om, hvorvidt Fællesforfatningen af 2den Oktbr. 1855 kunde anses for holdbar, røbede Kongen, at der laa Alvor og fornuftig Tanke bag hans Ord; hans Svar gik nemlig ud paa, at han ved sin Faders Dødsleje (altsaa i 1848) havde svoret at haandhæve denne Forfatning (som altsaa endnu ikke eksisterede).

Under sit Ophold her i Landet havde Bismarck ogsaa Lejlighed til at tale med flere ansete Slesvig-Holstenere, som efter hvad han oplyser, synes at have været ret tilfredse med det danske Herredømme; de vilde i hvert Tilfælde ikke høre Tale om Dannelsen af en ny tysk Smaastat, men frem for en saadan foretrække den Smule „*Europäerthum*“, som fandtes i København. I det hele taget kan man gaa ud fra, at den uheldige Audiens*) ikke har haft Indflydelse paa Bismarcks Holdning i det dansk-tyske Spørgsmaal; et andet er, at de politiske Frihedskrav, som i stedse stigende Grad gjorde sig

*) Skildringen af samme staaer selvfølgelig udelukkende for Bismarcks Regning.

gældende her hjemme, og som til Tider syntes at vanskeliggøre Spørgsmaalets Løsning, nødvendigvis maatte støde an mod hans stokkonservative, eller rettere sagt, reaktionære Anskuelser, og netop fra Aaret 1857 foreligger der et Brev fra ham til den preussiske General Gerlach, hvori han taler om Tilregnelsen af Revolutionen i det nuværende, helt igennem revolutionære Danmark.

I de følgende Aar synes Bismarek dog ikke at have ofret Forholdet til Danmark synderlig Interesse, hans Opmærksomhed er navnlig rettet paa Spørgsmaalet om Preussens Stilling i Tyskland, og det er jo som bekendt dette Spørgsmaals Løsning, der danner Kærnen i hele hans Politik. Vel skriver han i »Gedanken und Erinnerungen«, at han i sin Ungdom var halvvejs Republikaner; men denne overraskende Oplysning behøver man maaske ikke at tage saa alvorlig; i hvert Tilfælde er det jo sikkert nok, at han mødte i Frankfurt som en afgjort Tilhænger af det Metternichske, d. v. s. det reaktionære Statsstyrelsessystem. Men som Forbundssendemand fik han Øjnene op for, at Preussen kun var en Mellemstat i Lighed med Sachsen, Bayern m. fl., og at Østerrig var Tysklands eneste Stormagt; det stødte hans Preusserpatriotisme at se alle Smaastaterne følge i Østerrigs Kølvannd ved enhver Afstemning, saa at Preussen blev mere og mere isoleret, og snart grebes han af et uudslukkeligt Had til den hele for Preussen saa ufordelagtige Forbunds-

institution og til dens Bærere, navnlig de øster-
rigske Statsmænd, Fyrst Schwarzenberg, Greverne
Rechberg og Thun m. fl. Ved enkelte vigtige Lej-
ligheder, saaledes ved Krimkrigens og den italienske
Krigs Udbrud, lykkedes det ham da ogsaa at komme
Østerrig alvorlig paatværs; men den sidste Gang
kostede det ham hans Stilling, han blev i 1859 for-
flyttet til St. Petersborg.

Hermed var Bismarck fjernet fra officiel Be-
røring med Forbundsanliggender; men underhaan-
den blev han nu som før hyppig spurgt til Raads
af de preussiske Ministre, og interessant er det at
læse Kraftudtrykkene i hans Fordømmelsesdom over
de af Napoleon skabte og af Metternich stadfæstede
Smaastatssuverainiteter, som bruge Forbundsfor-
holdet som en Fodskammel, hvorfra de spille eu-
ropæiske Stormagter, og det uagtet deres Existens
afhænger af Preussens Naade. Først naar disse
Stater kunde forbindes nøjere med Preussen, gad
han se Ordet „*tysk*“ i Stedet for „*preussisk*“ ind-
skrevet paa sit Lands Fane; hint Ord taber nemlig
noget af sit Trylleri, naar det bruges om den nu-
værende Forbundsforbindelse; thi denne indeholder
en Skavank, som før eller senere maa kureres med
Blod og Jern.

I disse Breve fra St. Petersborg havde Bis-
marck altsaa trukket Linierne og sat Maalet for
den Politik, som Preussen efter hans Mening burde
følge, og som jo ogsaa blev fulgt, da han selv blev

Minister; men naar en Forbundsmagt vil sprænge det Forbund, hvortil den hører, og naar den desuden vil annektere nogle af de andre Forbundsmagter, saa maa den være belavet paa at føre Krig, og Kong Wilhelm havde da ogsaa paabegyndt en saa betydelig Udvikling af Krigsmagten, at Folkerepræsentationen, overfor hvilken man selvfølgelig ikke kunde udtale sig om Formaalet med Rustningerne, begyndte at blive betænkelig og nære Frygt for, at det ikke blot var ydre, men ogsaa indre Fjender, der skulde holdes i Ave af denne Krigsmagt; derfor nægtede man at bevilge Penge dertil, og heraf opstod en Konflikt, som efterhaanden antog saadanne Dimensioner, at Kongen, efter længe at have vaklet mellem sit liberale Ministerium og et Kampministerium under Bismarcks Førerskab, tilsidst besluttede at opgive det hele og nedlægge Regeringen.

Saadan beretter i det mindste Bismarck i »Gedanken und Erinnerungen«, og af dette Værk fremgaar det endvidere, at han lige siden Frederik Wilhelm IV blev sindssyg, havde staaet parat til at overtage Styret, naar alle andre svigtede. I Maj 1862 var han bleven forflyttet til Paris; men han vidste godt, at hans Ophold der kun vilde blive kortvarigt; thi Kongen havde gennem Krigsminister Roon ladet ham vide, at han ikke skulde »etablere« sig der; gennem Roon blev han ogsaa holdt underrettet om Begivenhedernes Udvikling i Berlin, og efter 4 Maaneders Uvished om, hvorvidt Skæbnen vilde

føre ham til Ministertabouretten i Berlin eller til Sendemandsposten i London, modtog han d. 18de Septbr. følgende Telegram fra Roon:

»Periculum in mora. Dépêchez vous!« (Fare ved at nøle. Skynd Dem.)

2 Dage efter var han i Berlin, hvor han traf Kongen sort fortvivlet og allerede færdig med at koncipere en Kundgørelse om Abdikationen. Hvor dette interessante Dokument er blevet af, ved Bismarck ikke; thi det tabte sin Betydning, da han erklærede sig villig til som Ministerpræsident at gennemføre Hærreformen, selv om det skulde ske imod Landdagens Villie. »Jeg abdicerer ikke«, sagde Kongen, »nu er det min Pligt at fortsætte Kampen sammen med Dem«, og saa begyndte Kampen for Alvor, ikke alene mod det preussiske Folk, men ogsaa mod Østerrig, ja mod hele det tyske Forbund.

I disse Kampe gik Bismarck frem med ubøjelig Energi og med hensynsløs Dristighed. Medens det forrige Ministeriums Program havde været, at Preussen kun skulde gøre »moralske« Erobringer, erklærede Bismarck, at det preussiske Statslegeme var for smækkert til en saa vid Rustning; overfor Østerrigs Afsending i Berlin gjorde han gældende, at Forholdet mellem »Tysklands to ligeberettigede Stormagter« nødvendigvis maatte blive bedre eller slettere; vel var det hans oprigtige Ønske, at det første maatte blive Tilfældet; men skulde det sidste ske, saa var Preussen betænkt paa alene at give Forbundsdagen Dødsstødet.

Betingelsen for at kunne føre et saadant Sprog overfor en Stormagts Sendebud er selvfølgelig, at man har Jern og Blod i Baghaanden som et sidste Argument; det vidste Bismarck god Besked med, og derfor havde han i Tide forskaffet sig tilstrækkelige Kvanta af disse Varer; men det var sket paa Trods af Landdagsmajoriteten. »Ville vi føre Krig,« sagde han, »saa gøre vi det med eller uden Deres Villie. Naar De og jeg ikke kunne blive enige, saa afhænger det hele af, hvem der er den stærkeste« o. s. v. Saadan var Tonen, som han anslog i sine Forhandlinger med Underhuset, og det endte da ogsaa med, at voldsomme Omvæltninger i Form af Krig og Oprør stode som truende Konsekvenser af en Politik, der paa en Gang gjorde Front udad og indad, mod Forbund og Folk, ja endog mod Dronningen og Kronprinsen.

Efter alt at dømme har Bismarck nu ganske pludselig har faaet den Indskydelse, at den fortvivlede Situation, hvori han havde bragt sin Konge og sig selv, med et Slag kunde forandres, naar de preussiske Vaaben kunde faa Lejlighed til at glimre. Det almindelige Skrig mod Danmark, som paa den Tid genlød i hele Tyskland, havde han hidtil ikke istemt; endnu da Frederik VII laa paa sit sidste Sygeleje, synes Bismarck at have været mere oprigtig og mindre fjendtlig stemt mod Danmark end nogen anden tysk Statsmand, hvorom mere senere; men næppe havde Telegrafens meldt ham, at Døden

truede det sidste Skud af den oldenborgske Kongestamme, førend det stod ham klart, at netop det danske Spørgsmaal var egnet som Grundlag for den Krig, som var Midlet til hans Politik's Fortsættelse; at føre an til dette Foretagende, det var ensbetydende med at faa alle Tyskere til at glemme alt og følge med i vild Begejstring, og naar først Landdagsmajoriteten saa Hæren gøre Gavn, saa vilde Godkendelsen af de egenmægtige Militærudgifter næppe lade vente paa sig. Fra nu af var Krigen uundgaaelig for Danmark.

Krigen mod Danmark er Bismarcks Mesterstykke, og det er med Rette, at han roser sig af her at have udrettet meget med smaa Midler. Hvis han før Krigens Udbrud havde bekendtgjort, at han vilde erobre Slesvig, Holsten og Lauenborg og gøre dem til en preussisk Provins, saa vilde han ikke blot have faaet Danmark imod sig, men ogsaa Østerrig og hele det tyske Forbund, ja endog det preussiske Folk, Slesvig-Holstenerne og selve den Augustenborgske Hertug; og havde han desuden bekendtgjort, at han ved Hjælp af Kielerhavn, Jahdebugten og Nord-Østersøkanalen vilde gøre Tyskland til en Stormagt paa Havet, saa vilde han have faaet Frankrig, England og Rusland til Modstandere. Og dog var alt dette forudset, ja man kan

næsten sige planlagt som det Endemaal, til hvis Opnaaelse baade Forbundet, Hertugen, Oprørerne, Østerrig og de andre Stormagter ubevidst maatte hjælpe ham. Sagen var saa meget vanskeligere, som Bismarck ikke engang turde indvie Kongen i sine Planer, i hvert Tilfælde ikke fuldstændig, eftersom disse med Hensyn til Dristighed, Underfundighed og Brutalitet stillede Fordringer langt udover, hvad et Gennemsnitsmenneske kunde opfylde. Langsomt og forsigtig maatte han bekæmpe Dronningens og hendes Tilhængeres liberaliserende Indflydelse paa Kongen og umærkelig lede hans Tænkemaade og ændre hans Retsbegreber saa vidt, at han kunde faa ham til at følge med.

I dette Øjemed betjente Bismarck sig af mange forskellige Midler. Et af de virksomste var at stille Kongen klart, hvor uundgaaelig nødvendigt det var at gaa videre paa den en Gang betraadte Vej, efterat denne havde ført til saadanne Tilstande, at Tilbage- tog var ensbetydende med Undergang. Bismarck oplyser selv, at netop saadanne Vanskeligheder, som i sin Tid havde affødt Tanken om Abdikation, vare nødvendige for at forvandle Kongens monarkiske Opfattelse af 1859 (da var han nemlig liberal) og lede den „over det danske Spørgsmaal som Bro“ til det Standpunkt, som den indtog i 1866.

Ved andre Lejligheder maatte Bismarck ægge den kongelige Ærgerrighed og Erobrerforføngelighed og forestille Monarken, at alle hans Forgæn-

gere, ja endog hans Broder havde skænket Staten en Tilvæxt. Frederik Wilhelm IV havde vundet Hohenzollern og Jahdeomraadet, Frederik Wilhelm III Rhinprovinsen, Frederik Wilhelm II Polen, Frederik II Schlesien, Frederik Wilhelm I Forpommern og den store Kurfyrste Bagpommern, Magdeborg m. m. Ogsaa Wilhelm I burde kunne berømmes for lignende Bedrifter, og netop med Elbhertugdømmerne var der nu utvivlsomt noget at opnaa; hvormeget, lod sig ikke sige paa Forhaand; men det højeste, som kunde opnaas, og som derfor ogsaa burde sættes som Maal, var Hertugdømmernes Erobring og Inkorporation i Preussen. Disse Anskuelser fremsatte Bismarck i et Statsraadmøde umiddelbart efter Frederik VII's Død. Der blev almindelig Tavshed; Kronprinsen løftede Hænderne mod Himmelen, som om han tvivlede om Bismarcks Forstand, og Kongen befalede Sekretæren ikke at skrive noget, fordi Bismarck formentlig talte „*unter bacchischen Eindrücken eines Frühstücks*“; men Bismarck holdt strængt paa, at hans Ord skulde føres til Protokols, og gik rolig videre i sin Udvikling. Kunde dette Maal ikke naas, saa kunde Preussen, trods alle Augustenborgske Afkald, gaa ind paa dette Dynastis Oprettelse og Skabelsen af en ny Mellestat, naar blot de preussiske og tysknationale Interesser, d. v. s. Kiel som Forbundshavn og Nord-Østersøkanalen, bleve sikrede. Kunde heller ikke dette opnaas, saa maatte man tænke over en

foreløbig Løsning, Personalunion eller andet, som dog altid vilde være et Fremskridt, om man end stadig burde holde sig Annexionen for Øje som Endemaal.

Ganske uden Indflydelse har den Slags Fremtidsbilleder og Historieundervisning vel næppe været; men saa kunde der komme Øjeblikke, da det var Kongens Ærlighed og Retfærdighedsfølelse, som gjorde Oprør. Uden at have undersøgt de temmelig indviklede Retsspørgsmaal angaaende Arvefølgen kunde han blive ved med sit: »Ja, men jeg har ingen Ret til Holsten«. Bismarck maatte da foreholde ham, at Augustenborgerne heller ingen Ret havde og aldrig havde haft nogen Ret til den hertugelige og den Schaumburgske Del, medens de to Gange, 1721 og 1852, havde frasagt sig Retten til den kongelige Del af Hertugdømmet. Vel havde Retspørgsmaalet ingen Betydning i Bismarcks Øjne, saa for den Sags Skyld kunde Augustenborgeren have faaet Hertugdømmerne; men man maatte ikke glemme, at Danmark som Regel havde stemt med Preussen paa Forbundsdagen; vilde Hertugen gøre ligesaa? Sikkert ikke. Frygt for Preussens Overvægt vilde ganske naturlig føre ham i Armene paa Østerrig, og hvad havde man saa opnaaet? En Forbundsstemme til imod sig, en Storhertug mere, som af Ængstelighed for sin Souverainitet altid vilde være imod Preussen.

Hvad der for os danske har størst Interesse

i denne Udvikling, er, at Bismarck er enig med Kong Wilhelm om, at hverken han eller Augustenborgerne have Ret til Holsten, for ikke at tale om Slesvig. For Kongens Vedkommende er det vel nærmest kun en Følelsessag; men for Bismarcks Vedkommende er det en Overbevisning, grundet paa sikker historisk Viden, ikke blot om hvem der ikke havde Ret, men ogsaa om hvem der havde Ret baade til Holsten og Slesvig. Denne Viden holdt Bismarck for sig selv, saa længe Krigen stod paa, og først da den var forbi, gjorde han Offentligheden bekendt med, at han aldrig havde været i Tvivl om, at det var den virkelige retmæssige Ejer, som havde afstaaet Hertugdømmerne til Preussen og Østerrig. »De Kyllinger, som vi selv have været med til at udklække, dem kunne vi ogsaa selv dreje Halsen om paa,« saadan omtrent lød hans spøgefulde Ord om den Augustenborgske Prætendent. Mere alvorligt udtrykte han sig d. 1ste Juni 1865 i Landdagens Underhus, da det drejede sig om at opnaa den første ekstraordinære Flaadebevilling; Fler-tallet nægtede Bevillingen og synes at have draget Preussens og Østerrigs Ret til Hertugdømmerne i Tvivl; thi i Bismarcks Tale forekommer der følgende: »Med Hensyn til Retten, som er i vore og Østerrigs Hænder, og som er uantastelig, saa længe det ikke lykkes en af de Herrer Prætendenter at overbevise os om en bedre Ret end den, som Kong Christian IX af Danmark har overdraget os . . .«

Disse Ord røbe tydelig Bismarcks Overbevisning om, at den danske Konges Ret var uomtvistelig og bevislig m. a. O. de røbe Bismarcks Kendskab til Sagens Forhistorie, og da et saadant Kendskab er nødvendigt for at kunne forstaa og vurdere Mesterstykket i den Bismarckske Statskunst, hidsættes nedenstaaende korte Redegørelse.

Hovedforskellen mellem Danskernes og Tyskernes Syn paa deres Mellemværende var den Gang og er fremdeles, at disse altid betragtede Hertugdømmerne under et, „*die Elbherzogthümer Schleswig-Holstein*“, som de kaldte dem, hvorimod vi danske ikke kunne anerkende Rigtigheden af Benævnelsen Slesvig-Holsten, men skelne skarpt imellem det tyske Hertugdømme, tidligere Grevskab, Holsten og det gamle danske Hertuglehn Sønderjylland, som ogsaa til Tider har baaret Navnet Slesvig.

Oprindelsen til den tyske Betragtningssmaade er Christian I's Ribehaandfæstning af 5te Marts 1460, hvori han med Hensyn til Sønderjylland og Holsten lover, „*dat se bliven ewich tosamende ungedelt*“. Aaret i Forvejen var den holstenske Greve død barnløs; han havde haft Sønderjylland i Lehn, og mange Vanskeligheder vilde have været undgaaede, hvis Christian I efter dette Dødsfald i Steedet for at erhverve sig en tvivlsom Ret til Holsten

og bringe sig selv i den meningsløse Stilling som sin egen Lehnsmand simpelthen havde inddraget det hjemfaldne Lehn under Kronen og ladet Holstenerne vælge, hvem de vilde, til deres Herre.

Den danske Betragtningssmaaade grunder sig paa den Kendsgerning, at Sønderjylland, saa langt historisk Viden rækker tilbage, ja endog ud over den Tid, har været et dansk Land. Sagnhistorie, Runeinskriptioner m. m., godtgør til Overflod, at Ejderen er den af Forsynet afstukne Grænse for Udvikling af dansk Sprog, Aandsliv og Kultur, og Stridighederne mellem Kong Gotfred og Karl den Store, Anlægget og Udbedringerne af Dannevirke, Bygningen af de første danske Kirker, Valdemar Sejrs Fredsslutning 1225, Kejser Sigismunds Kendelse 200 Aar senere, alt dette viser, at Grænsen gennem Tidernes Løb har holdt sig uforandret.

Men Sønderjylland kom tidlig til at indtage en Særstilling i det danske Monarki. Under en Jarl eller Hertug fik det en egen krigersk Organisation som et stærkt Grænselehn, hvis Opbud skulde standse den fra Syd kommende Ufredsmand, indtil Rigets samlede Krigsstyrke kunde naa ned til Dannevirke. Denne Lehnsindretning holdt sig længe, efter at Krigene mellem Danskere og Tyskere vare ophørte, og imidlertid vare de danske Konger blevne nødsagede til at bortforlehne Sønderjylland til fjendtlig sindede Slægtninge, ja endog til fremmede Fyrster, nemlig de holstenske Grever.

Som før omtalt blev dette Forhold forandret, da Christian I i Stedet for at gøre sin Højhedsret over Sønderjylland gældende lod sig vælge til Hertug i sit eget Lehn paa den Betingelse, at Holstenerne samtidig valgte ham til deres Greve. Senere blev Holsten en Del forøget og ophøjet til Hertugdømme.

Allerede i Aaret 1490 skete det første Brud paa Ribehaandfæstningen, idet Hertugdømmerne bleve delte mellem Kong Hans og hans Broder Hertug Frederik; denne fik den gottorpske og hin den segebergske Del, saa at begge Herrer havde Besiddelser baade i Sønderjylland og i Holsten. Ulemperne ved denne Deling bleve dog kun forbigaaende, for saavidt som den ophørte i Aaret 1523, da Hertug Frederik besteg Danmarks Throne; men 1544 foretog Christian III en ny Deling, endnu én paafulgte under Frederik II, og saaledes bleve Hertugdømmerne udstykkede dels til Kongen og dels til andre Personer af kongelig Byrd, der under Titel af Hertug levede som store Godsejere eller regerende Fyrster og havde Besiddelser baade i Sønderjylland og i Holsten.

Af disse Hertuger blev det dog foreløbig kun de holsten-gottorpske, som fik politisk Betydning. De vare Lehnmænd under den danske Krone; men da de stadig stræbte efter at opnaa Souverainitet og i den Anledning forbandt sig med Danmarks Fjender, havde Lehnsforholdet ingen positiv Værdi, saa meget mindre som de danske Konger

under Trykket af den herskende Adelsvælde vare saa godt som afmægtige overfor deres utro Vasaller. Axel Oxenstjerna og andre svenske Statsmænd kom snart paa det rene med, at Holsten-Gottorp var Danmarks Akilleshæl, og ved Freden i Roskilde 1658 maatte den danske Konge tilstaa Svenskekongens Svigerfader og Forbundsfaelle Hertug Frederik III af Holsten-Gottorp Souverainitet. Men 2 Aar efter blev Adelsvælden kuldkastet, Kongerne bleve ene-vældige, som saadanne kunde de lægge langt større Kraft i deres Politik, og denne maatte selvfølgelig nu gaa ud paa at tilbageerobre den løsrevne Del af Sønderjylland.

Efter flere mislykkede Forsøg blev denne Erobring fuldført i Aaret 1713. Fredslutningen i Frederiksborg 1720 forpligtede Sverrig til aldrig mere at støtte Hertugens Krav paa Dele af Sønderjylland; de mæglende Magter, Frankrig og England, gik i Borgen for, at Danmark til evig Tid skulde forblive i ukrænket Besiddelse af hele Sønderjylland; Preussen havde allerede tidligere givet lignende Løfter, og Garantimagternes Antal blev senere forøget med to, nemlig Rusland og Østerrig. Endelig blev i Aaret 1721 den danske Konge Frederik IV hyldet som arvelig Hertug af de slesvigske Stænder, der lovede at være ham som deres eneste souveraine Landsherre tro og huld og at vise samme Troskab mod hans kongelige Arveefterfølgere efter

Kongelovens Lydende, og dermed var endelig Sønderjylland samlet og inkorporeret i Danmark.

Holsten derimod forblev endnu nogen Tid delt mellem Kongen og den holsten-gottorpske eller, som han nu kaldtes, den holsten-kielske Hertug; men da det holsten-kielske Hus senere kom til at beklæde Ruslands Czartrone, kom hele Holsten ved Køb og Mageskifte ind under Danmark, ja fra 1806 til 1815 var det endog inkorporeret i samme. Ved Freden i Kiel 1814 havde Danmark maattet afstaa Norge og i dets Sted faaet Rygen og svensk Pommern; men disse Landsdele bleve 1815 bortbyttede til Preussen for Lauenborg, som derefter tilføjedes Holsten paa Wienerkongressen blev optaget i det tyske Forbund.

Den danske Konge var herved tvungen ind i en meningsløs Stilling. Som Hertug af Holsten og Lauenborg var han tysk Forbunds fyrste og kunde som saadan komme til at kæmpe mod sig selv, hvis der kom Krig mellem Forbundet og Danmark. En saadan Krig var der ganske vist ikke Udsigt til den Gang; men der begyndte at vise sig betænkelige Følger af, at den danske Regering lige siden Inkorporationsakten af 1720 havde forsømt alt, baade sproglige og administrative Forholdsregler for at fjerne Sporene af Sønderjyllands delvise Forbindelse med Holsten og knytte det nøje sammen med det øvrige Danmark, hvad der havde været rig Lejlighed til i den lange Fredsperiode efter

1720. Fra Universitetet i Kiel udgik der nemlig, ligesom fra saa mange andre Universiteter, Krav om en fri Forfatning, hvad Holstenerne da ogsaa ifølge Wienerkongresbestemmelserne havde uomtvistelig Ret til. Derimod havde de ikke Ret, naar de fordrede, at denne Forfatning ogsaa skulde omfatte Sønderjylland; thi denne Landsdel havde Frederik VI nægtet at indlemme i det tyske Forbund, „*da Slesvig hører til det danske Rige og er næsten aldeles dansk.*“ Efterat Sønderjylland og Holsten saaledes var bleven delt, Gud ved hvormange Gange, og traktatmæssig adskilte ved førstnævntes Inkorporation 1720 og sidstnævntes Indlemmelse i det tyske Forbund 1815, bed man sig fast i de før omtalte Ord, „*ewich tosamende ungedelt*“, fra Ribehaandfæstningen af 1460, som oven i Købet var ugyldig, eftersom den ikke var godkendt af det danske Rigsraad.

Saaledes byggedes den ene af de to Piller, hvorpaa man funderede den Lære, som er kendt under Navnet „*Schleswig-Holsteinismen*“, og som gik ud paa, at Sønderjylland skulde løsnes fra Forbindelsen med Danmark, forenes med Holsten og med fælles Forfatning indlemmes i det tyske Forbund. Foreløbig havde dog Forbundet nægtet at anerkende denne Lære ved i 1823 at afvise det holstenske Ridderskabs Klage over den danske Konge, fordi han ikke vilde give Sønderjylland fælles Forfatning med Holsten, og navnlig havde den preussiske

Forbundssendemand ved denne Lejlighed udtalt, at der ikke kunde være Tale om sligt, eftersom Slesvig ikke havde det ringeste med det tyske Forbund at gøre. Men saa byggede man endnu en Grundpille for den oprørske Lære, og dertil brugte man Arvespørgsmaalet.

En af de mange ved de ulyksalige Delinger opstaaede hertugelige Sidelinier af det danske Kongehus var den Augustenborgske, som nedstammer fra Christian III's yngste Søn Hertug Hans den yngre af Sønderborg; en af disse Hertuger, Frederik Christian, blev 1786 gift med Frederik VI's Søster, og af dette Ægteskab fremgik 3 Børn, nemlig Christian VIII's Dronning Caroline Amalie, Hertug Christian August af Augustenborg og Prins Frederik af Noer. Efter i længere Tid at have levet paa en spændt Fod med sin kongelige Svoger, døde Frederik Christian 1814 og efterlod sig et Testamente, hvori han forpligtede sine Sønner til ikke at opgive nogen af deres Stammes Rettigheder.

Hvad han har ment hermed, er ikke let at udsige; thi Augustenborgerne havde aldrig været regerende Fyrster, men slet og ret Godsejere, og desuden foreligger der fra en af dem, Hertug Christian August, født 1696 og død 1754, et Dokument, som tilfulde viser, at ingen hans Efterkommere kunde have Rettigheder af den Art, hvorom der her tales. Bemeldte Hertug indsendte nemlig i Aaret 1721, da Kong Frederik IV som før omtalt blev hyldet

af Sønderjyllands Stænder, en skriftlig affattet Troskabsed til Kongen, „*wie auch Dero königliche Erbsuccessoren secundum tenorum legis regiae*“*), som det hedder i dette Dokument. Men netop Kongeloven af 1665 fastsatte i sine Arvefølgeparagraffer, at Kvindelinien i Frederik III's Slægt skulde have Arveret, naar Mandslinien var uddød, og da Frederik III's Slægt paa Kvindelinien lever den Dag i Dag, faldt hermed Holdbarheden af den Paastand, som Christian VIII's Svoger, Hertug Christian August af Augustenborg fremsatte i sit i Aaret 1837 anonymt udgivne Skrift, „*Die Erbfolge in Schleswig-Holstein*“, nemlig at han var den retmæssige Arving til Sønderjylland og Holsten, naar Frederik III's kongelige Mandstamme var uddød, d. e. naar Frederik VII døde.

Hertugens Hensigt med at offentliggøre denne overraskende Opdagelse var dog ikke at skille Sønderjylland fra Danmark og opkaste sig til Hersker i et vordende Slesvig-Holsten. Nej, hans ærgerlige Drømme førte ham langt videre, han vilde være Konge i Danmark. Ved at fremsætte sin falske Lære vilde han bibringe baade Kongen og det danske Folk en vis Frygt for, at Riget kunde blive delt, og derigennem vilde han formaa dem til at forandre Arvefølgen til Gunst for ham og hans Hus. Denne Plan mislykkedes; men Tanken,

*) »som ogsaa til Deres kongelige arvelige Efterfølgere, efter Kongelovens Lydende.«

som laa til Grund derfor, blev med Begærlighed optaget af Slesvig-Holstenerne og af dem udnyttet i et ganske andet Øjemed, nemlig for at skille Sønderjylland fra Danmark.

Heller ikke denne Plan lykkedes, i hvert Tilfælde ikke foreløbig. I det kongelige aabne Brev af 16de Juli 1846 erklærede Christian VIII, at samme Arvefølge var gældende i Sønderjylland og i Kongeriget. Grundlaget for denne Erklæring var tilvejebragt ved en af en Kommission foretagen historisk og retslig Undersøgelse, og for saavidt man nærer Tvivl om, at Kommissionens Kendelse er upartisk, kan der henvises til det Faktum, at en 20 Aar senere nedsat preussisk Kommission (de preussiske Kronjurister), som skulde undersøge det samme Spørgsmaal, kom til det samme Resultat.

Ikke desmindre har Preussen i 1848 understøttet Slesvig-Holstenernes Oprør mod den danske Konge, men Krigen endte med Oprørernes Undertvungelse, og med, at baade Preussen og Østerrig frafaldt deres Paastand om Hertugdømmernes Forening og godkendte den danske Konges Ret til at adskille dem i Styrelse, Retspleje og Administration. De anerkendte Danmark som bestaaende af tre indbyrdes uafhængige Lande, nemlig Kongeriget, Slesvig og Holsten, og de anerkendte endvidere den fælles Arvefølge i alle tre Dele, som blev fastsat i London den 8de Maj 1852, og hvorved Personer af Frederik III's Slægt paa Kvindesiden, nemlig

vor nuværende Konge og hans Gemalinde, fik Arvet til det hele Monarki, saafremt Frederik VII skulde dø barnløs. Denne Arvefølge fik Ruslands, Englands, Frankrigs, Sverrig-Norges, Østerrigs og Preussens Samtykke, og Aaret efter blev den paa forfatningsmæssig Maade gjort til dansk Thronfølgelov.

Hvad angaar Hertugen af Augustenborg, da levede han paa dette Tidspunkt som Landflygtig et eller andet Sted i Tyskland, fordi han og hans Slægt efter Krigens Ophør var bleven udelukket fra Amnesti. I Stedet for at konfiskere hans Godser, hvad der selvfølgelig havde været fuldt ud lovmedholdeligt, betalte den danske Regering ham rundhaandet henved 7 Millioner Kr. for deres Afstaaelse. Men i samme Køb maatte Hertugen underskrive den saakaldte Renunciationsakt af 30te Decbr. 1852, hvori han forpligter sig, sit Hus og sine Arvinger til altid at holde sig udenfor Kongen af Danmarks Lande, og hvis Paragraf 3 lyder saaledes:

»Geloben und *versprechen wir für uns und unsere Familie bei fürstlichen Worten und Ehren nichts* wodurch die Ruhe in Ihro Königl. Majestäts Reichen und Landen gestört oder gefährdet werden könnte vorzunehmen, ingleichen den von Ihro Kgl. Majestät in Bezug auf die Ordnung der Erbfolge für alle unter Allerhöchst Dero Scepter gegenwärtig vereinten Lande oder die eventuelle Organisation Allerhöchst Dero Monarchie gefassten oder künfftig zu fassenden Be-

»schlüssen in keiner Weise entgentreten zu wollen.«

(Højtidelig love vi for os og vor Familie ved vort fyrstelige Ord og Ære ikke at foretage noget, hvorved Roligheden i Deres Kgl. Majestæts Riger og Lande kunde forstyrres eller bringes i Fare, ligeledes i ingen Henseende at ville modsætte os de Beslutninger, som Deres Kgl. Majestæt har fattet eller i Fremtiden vil fatte med Hensyn til Arvefølgens Ordning i alle de Lande, som for Tiden ere forenede under Allerhøjstsammes Scepter eller med Hensyn til den eventuelle Organisation af Allerhøjstsammes Monarki.)

Hvis der nogensinde havde existeret noget, som med Rette kunde kaldes det Augustenborgske Arvekrav paa Hertugdømmerne Slesvig og Holsten, saa kunde det i hvert Tilfælde ikke existere, efterat et saadant Løfte var afgivet i Frihed. Ikke desmindre overdrog Hertugen strax efter Frederik VII's Død sine Arverettigheder til sin ældste Søn Frederik, som den 30te Decbr. 1863 indfandt sig i Kiel for at tage »sit Land« i Besiddelse. Var der nogen, som burde have modsat sig et saadant Skridt, saa var det Preussen, i hvis Hær Prætendenten var Officer, som var Medunderskriver af Londonprotokollen 1852, som havde været Mellemand ved Renunciationsaktens Udstedelse og ved den Lejlighed havde ladet sig repræsentere af den samme Mand, som nu var dets ansvarlige Førsteminister.

Den Ide at paaføre en ikke tysk Stat Krig for at fremme preussiske Statsformaal, for at udjævne Modsætninger og forebygge Strid mellem Tyskerne indbyrdes, det er en i Bismarcksk Aand praktiseret Anvendelse af Læren om Krigen som et Middel til Politikens Fortsættelse. Denne Lære stammer, som før omtalt, ikke fra Bismarck; men til at gennemføre den i det foreliggende Tilfælde, til at manøvrere Preussen og Østerrig bort fra deres i London indgaaede Forpligtelser og til at lukke Øjnene paa de øvrige Garantimagter, saavel som paa Danmark, Forbundet og Østerrig for, hvad det egentlig var, der skulde foregaa, dertil hørte den hensynsløse Brutalitet, den politiske Underfundighed og den eminente Begavelse, som kun en Bismarck raader over, selv om det maa indrømmes, at Opgaven blev ham en Del lettet af den europæiske Situation i Almindelighed og det uløselige danske Forfatnings-spørgsmaal i Særdeleshed.

For at forstaa dette bliver det nødvendigt kortelig at berøre Forholdene i Tidsrummet mellem de to slesvigske Krige. Den første af disse var, naar man ser paa Vaabenafgørelsen, ganske vist en heldig Krig for Danmark; men Resultatet var kun tilsyneladende heldigt. Fred med Tyskland havde Danmark i Virkeligheden kun opnaaet ved at binde sig til en Statsordning, som ikke alene var uforenelig med Folkets før og under Krigen vakte Forhaabninger og Ønsker, men hvis Gennemførelse til-

lige var betinget af en Ting, som absolut ikke kunde paaregnes, nemlig god Villie hos alle Vedkommende, ogsaa hos de nys undertvungne Oprørere.

Hermed sigtes navnlig til de saa sørgelig bekendte Aftaler af 1851 og 52, som gik forud for Østerrigernes Rømning af Holsten, og hvis Efterlevelse den danske Regering begyndte med at udstede Kundgørelsen af 28de Januar 1852. Ifølge denne Kundgørelse saavel som ifølge Aftalerne skulde Grundloven af 5te Juni 1849 reduceres til en Særforfatning for Kongeriget alene, medens der for hvert af de tre Hertugdømmer skulde tilvejebringes en Særforfatning under Medvirkning af henholdsvis Sønderjyllands og Holstens Stænder samt Lauenborgs Ridder- og Landskab. Monarkiet kom saaledes til at bestaa af 4 Dele, hvoraf ingen maatte være de andre underordnet, og hvis særlige Anliggender skulde styres af Særministre, medens Fællesanliggender (Hær, Flaade, Finanser og det udenrigske) skulde styres af Fællesministre. Selvfølgelig skulde der ogsaa indføres en hele Monarkiet omfattende Fællesforfatning; men med Hensyn til den var Kongen ikke bunden til nogen bestemt Fremgangsmaade, og han besluttede derfor at indføre den af kongelig Magtfuldkommenhed, hvilket ogsaa skete den 26de Juli 1854.

Om denne Forfatning blev det med Rette sagt, at den ikke var en i sit Grundvæsen virkelig konstitutionel og repræsentativ Forfatning; den fast-

satte et Rigsraad paa 50 Medlemmer; men heraf vare de 20 kongevalgte, 5, 6 og 1 skulde vælges henholdsvis af Sønderjyllands, Holstens og Lauenborgs Repræsentationer og altsaa kun 18 af den danske Rigsdag, og saa havde Raadet endda kun besluttende Myndighed med Hensyn til Statslaan, ny Skat og Forfatningsændringer, iøvrigt kun raadgivende.

For den Pris vilde den danske Rigsdag dog ikke sælge Landets konstitutionelle Forbindelse med Sønderjylland; den nægtede haardnakket at iværksætte Grundlovsindskrækningen og tvang saaledes Regeringen til at udstede en ny Fællesforfatning (af 2den Oktbr. 1855), som gav Rigsraadet besluttende Myndighed og forøgede det med 30 direkte valgte Medlemmer. Dermed lod Rigsdagen sig nøje, og Grundlovsindskrækningen blev iværksat; men nu protesterede Holstenerne. De kunde til Nød finde sig i at blive regerede af den absolute Kongehertug; men naar der mellem ham og dem blev indskudt et Raad med besluttende Myndighed, og hvori de selv til enhver Tid vilde være i født Mindretal, saa maatte de gøre Indsigelse. Indsigelsen kom paa Rigsraadsmødet d. 18de Marts 1856 i Form af en Protest mod Fællesforfatningens Tilblivelsesmaade, Preussen og Østerrig kom de protesterende til Hjælp med en Depeche, hvori de bebudede det tyske Forbunds Mellekomst, hvis Fællesforfatningen blev opretholdt, og efter et besværligt diplomatisk Felt-

tog, under hvilket Danmark tvunget af Forbundet maatte gøre sine oprørske Undersaatter den ene Indrømmelse efter den anden, satte Regeringen ved Kundgørelse af 6te Novbr. 1858 Fællesforfatningen ud af Kraft for Holstens og Lauenborgs Vedkommende.

Det følgende Aar dannede Havblik i Stormen, fordi hele Europa og fornemmelig Tyskland var stærkt optaget af den italienske Krig; men saasnart den var overstaaet, havde Forsamlingen i Itzehoe atter fanget Forbundets Opmærksomhed, og Situationen var nu saa meget farligere, som Forbundet i sin Indblanding ikke mere indskrænkede sig til Holstens og Lauenborgs Anliggender, men ogsaa tiltog sig Retten til at tale med om Sønderjylland. Netop dette var Oprørernes Ønske. Ved Kundgørelsen af 6te Novbr. 1858 var Slesvig inkorporeret, sagde de, overalt i Tyskland tilkendegav man sin Tilslutning til denne usandfærdige Paastand, og den saaledes vakte Ophidselse vidste de at nære og øge ved en Protestpolitik, som umuliggjorde det danske Statsliv, og som i Febr. 1861 fremkaldte en ny Trusel med Forbundsexekution.

Vanskelighederne for Danmark bleve snarere forøgede end formindskede ved de mange venskabelige Raad, som Sverrig-Norge, Rusland og navnlig England ødslede paa os, og som saa at sige alle gik ud paa at gøre Indrømmelser for at undgaa Exekution, hver Gang der var Fare for en saadan.

Herved kom Danmark ind paa noget helt nyt, nemlig Underhandlinger med de to tyske Stormagter udenfor Forbundet. Disse Underhandlinger førtes for en stor Del i et skarpt Sprog, navnlig hver Gang der blev Tale om Sønderjylland, om hvilket Preussen gjorde gældende, at det ingenlunde kunde betragtes som en dansk Landsdel, selv om det ikke hørte til 'det tyske Forbund, og Sagen blev saa meget betænkeligere, som det lykkedes de tyske Stormagter at vinde en af vore Venner, den engelske Udenrigsminister Lord Russell for et af dem udarbejdet Forslag til en Statsordning for det danske Monarki. Lorden gik baade Oprørernes og Tyskernes Ærende, da han sendte os den bekendte Gotha-depeche af 24de Sptbr. 1862 og fik Rusland og Frankrig til at anbefale den; thi de tyske Stormagters Forslag var, som det kunde ventes, af den Natur, at det nødvendigvis maatte fremkalde et Afslag, eftersom det angreb »vore Rettigheders inderste Kærne, Fællesskabet mellem Sønderjylland og det øvrige Danmark«. Saa vidt var det altsaa kommet paa det Tidspunkt, da Bismarck traadte til som Minister, at den danske Regering ikke blot maatte finde sig i, at dens oprørske Undersaatter fik Hjælp og Støtte af det store og mægtige Tyskland, men at selv ikke-tyske Magter, ja Landets Garantimagter gik Oprørerne tilhaande og kappedes om at lave Forfatninger, hvis Vedtagelse var ensbetydende med Rebellionens Lovliggørelse og Monar-

kiets Sønderlemmelse. Intet Under, at det ulykkelige lille Land tilsidst ansaa det for komplet umuligt at opfylde Aftalerne af 1851 og 52, saadan som Oprørerne og Forbundet fortolkede dem, og at det derfor fandt det nødvendigt at søge et nyt Grundlag for Statens Ordning.

Af denne Betragtningssmaaade fremgik et Forsøg paa at virkeliggøre Ejderstaten, d. v. s. en Todeling mellem de danske Kronlande paa den ene og de tyske Forbundslande paa den anden Side af Ejderen. Den svenske Udenrigsminister Grev Manderström havde allerede tidligere tilraadet en saadan Politik, og Lord Russell, som trods Gothadepechens Afvisning dog var velvillig, havde intet imod den; han havde overhovedet intet imod nogensomhelst fredelig Løsning af Spørgsmaalet. Ved Kundgørelsen af 30te Marts 1863 gjorde Danmark derfor det første Skridt henimod Holstens Udskilning, et Skridt, som d. 9de Juli blev besvaret af Forbundet med en Opfordring til at tage Kundgørelsen tilbage og inden 6 Uger at indberette, hvad man havde gjort for at efterkomme Aftalerne af 1851 og 52. Allerede paa et tidligere Tidspunkt havde Østerrig ladet os vide, at Forviklingerne nu havde nærmet sig et afgørende Vendepunkt.

Bismarck var den skikkeligste blandt alle vore Modstandere. Han erklærede ganske vist, at Aftalerne vare brudte, men deri havde han jo Ret, og i et preussisk Ministerraad d. 14de Oktbr. blev

det besluttet, at Forbundets Exekutionsbeslutning af 1ste s. M. skulde tages til Følge; men militære Foranstaltninger traf Preussen ikke, hverken til Lands eller til Vands, og dets militære Medlem af Forbundsexekutionskomiteen, Generalløjtnant v. Moltke forblev stadig borte fra Frankfurt. Endelig gav Bismarck den danske Regering det Raad at tilstaa Holsten fuld og ubetinget Bevillingsmyndighed med Hensyn til alle Udgifter, ogsaa dem, der vedrørte Fællesskabet, for saaledes at skabe et Ejder-Holsten og et Ejder-Danmark; thi saa var efter hans Mening den forbundsretlige Del af Spørgsmaalet løst, en Exekution vilde da mangle al Grund og Berettigelse, og tilbage stod kun den internationale Side af Sagen, d. v. s. Ordningen af Forholdet mellem de to saaledes tilvejebragte selvstændige Dele af Monarkiet, og med Hensyn hertil vilde han modtage Englands Mægling, hvis den danske Regering vilde gøre ligesaa.

Et bedre Raad kunde den danske Regering aldrig have ventet. D. 29de Sptbr. havde den forelagt Rigsraadet Udkast til en ny Fællesforfatning for Kongeriget og Sønderjylland, og ved Cirku-lærnote af samme Dato var dette blevet bragt til Udlandets Kundskab. Vel tog Forbundet som før omtalt d. 1ste Oktbr. Beslutning om Exekution; men ingen andre Steder og navnlig ikke i Berlin mødte man Indsigelse; d. 13de Nvbr. vedtog Rigsraadet Fællesforfatningen, 2 Dage efter døde Frederik VII,

og samme Dag kom Slaget i Form af en truende Indsigelse fra Preussen imod Fællesforfatningen. Umiddelbart derefter fandt det tidligere omtalte preussiske Statsraadsmøde Sted, hvor Bismarck overraskede Kongen, Kronprinsen og alle Ministrene ved at fremsætte Planen om Elbhertugdømmernes Annexion, de preussiske Krigsskibe, som vare paa Togt, bleve hjemkaldte, og d. 22de Nvbr. indtraf Moltke i Frankfurt.

For Bismarck gjaldt det nu om først og fremmest at forhindre Danmark i at unddrage sig Krigen ved Eftergivenhed i sidste Øjeblik eller ved fremmed diplomatisk Hjælp, og dernæst at sikre sig, at det virkelig blev Preussen og ikke det tyske Forbund, som kom til at optræde ved denne Lejlighed. Den første Vanskelighed slap Bismarck foreløbig let over, idet Danmark ikke viste Spor af Eftergivenhed; Kong Christian IX, som vistnok kun ved at underskrive Fællesforfatningen kunde undgaa indre Uroligheder, fuldbyrdede nemlig denne Handling d. 18de Nvbr.

Den anden Vanskelighed var langt mere betydelig, idet hele det tyske Folk og saa at sige alle tyske Regeringer betragtede det som en Selvfølge, at Ranet skulde iværksættes til Fordel for Augustenborgeren. Den sachsiske Forbundssendemand v. Beust

foreslog, at man strax skulde indsætte ham i Holsten og Lauenborg under Navn Hertug Frederik VIII; den nye Regent skulde dernæst gøre Fordring paa Sønderjylland og erobre det ved Hjælp af Forbundstropper eller — og det var det heldigste — ved Hjælp af frivillige fra hele Tyskland.

Paa denne Maade vilde de preussiske Vaaben imidlertid ikke komme til at glimre; det vilde blive v. Beust's i Stedet for v. Bismarcks Politik, som blev fremmet, og Preussen vilde gaa glip af Byttet, m. a. O. denne Plan maatte Bismarck for enhver Pris forhindre. I et saadant Øjeblik, da saa at sige hele Tyskland stod parat til at drage Sværdet, gik det dog ikke an, at Preussen optraadte isoleret, det maatte have Østerrig med, og dette var da heller ikke vanskeligt at opnaa; thi Østerrig kunde umulig være tjent med, at Beust's Koalition af andenrangs Magter (det 3die Tyskland) tog Kommandoen i Forbundet. Altsaa erklærede Preussen og Østerrig d. 28de Nvbr., at de vilde hævde Londontraktaten og den ved Forbundsloven hjemlede Exekutionsform, og for denne Erklæring maatte hele Tyskland bøje sig, omend under lydelig Protest. Navnlig fortsatte v. Beust med Held sin Agitation for Augustenborgeren, og d. 14de Januar 1864 lykkedes det ham at fremkalde Flertal i Forbundsdagen for den Plan, at Sønderjylland skulde okkuperes til Fordel for Hertug Frederik VIII; men Bismarck, som nu ikke mere fandt det nødvendigt at tage Hensyn til sligt,

lod umiddelbart efter Afstemningen Preussen og Østerrig erklære, at de toge Sagen i deres Haand som Stormagter.

Imidlertid havde den russiske Udenrigsminister Fyrst Gortschakow, som vel følte sig i Gæld til Bismarck paa Grund af Preussens Holdning under den polske Opstand og under Krimkrigen, men som paa den anden Side ogsaa indsaa, hvad der stod paa Spil for Danmark, taget Initiativ til en extraordinær Sendelse til København fra Rusland, England og Frankrig dels for at lykønske Kong Christian i Anledning af Thronbestigelsen og dels for at yde diplomatisk Hjælp i den vanskelige Situation; Sverrig-Norge opfattede med Rette dette som en Pression og vilde derfor ikke være med. Den engelske Afsending Lord Wodehouse kom ved denne Lejlighed til at spille den største Rolle; han havde lagt Vejen over Berlin for at høre Bismarcks Betingelser for en fredelig Løsning, og da Bismarck ikke kunde blive fri for at svare, gav han Lorden den Besked, at Novemberforfatningen ikke maatte træde i Kraft til den fastsatte Tid (1ste Januar 1864). Men for ikke at risikere, at Danmark ved at opfylde denne Fordring unddrog sig Krigen, tilføjede han, at Forholdet mellem Tyskland og Danmark aldrig kunde blive godt, saa længe dettes demokratiske Institutioner opretholdtes, derfor burde den danske Konge fjerne de nuværende Ministre og gøre Statskoup.

Med denne Besked kom Lord Wodehouse til København, og hele Resultatet af den overordentlige Sendelse blev, at Lord Russell efter den danske Regerings Ønske indbød til en Konference; men da Indbydelsen kom til Bismarck, erklærede han, at hans Konge ikke fandt, at der var gjort nok for den nationale Hæder, førend Sværdet var draget. Omtrent paa samme Tid (16de Januar) lod han Preussens og Østerrigs Sendemænd i København overrække en Note, hvori de faktisk fordrede Statskoupet udført, d. v. s. Novemberforfatningen tilbagekaldt inden 2 Dage. Svaret lød, at Fristen var for kort; England, Frankrig og Rusland, som ikke forstod, at Bismarck kun havde Glæde af sine Fordringer, naar de vare uopfyldelige, foreslog 6 Ugers Frist, for at Rigsraadet kunde faa Lejlighed til at medvirke; men Bismarck afviste dette og endnu et engelsk Forslag med den Motivering, at han paa Grund af Stemningen i Tyskland ikke kunde standse den militære Fremrykning, og han var nu dristig nok til at tilføje, at hvis England og Frankrig modsatte sig Okkupationen af Slesvig, vilde det være ham umuligt at opretholde Londontraktaten.

D. 31te Januar 1864 forlode Preussens og Østerrigs Afsendinge ved det danske Hof København uden at have præsenteret Regeringen et Ultimatum; thi overfor et saadant kunde Bismarck have risikeret at møde Eftergivenhed. Dagen efter rykkede de tyske Tropper over Ejderen for at »tage

Slesvig i Pant«. Allerede tidligere havde Østerrig betonet, at netop en Panttagelse forudsatte Christian IX's Ret, og til yderligere Beroligelse for Europa havde de to Angribere Dagen før Indrykningen i ligelydende Noter til den engelske Regering vedkendt sig det ved Overenskomsterne af 1851—52 skabte Princip om det danske Monarkis Integritet.

Forgæves paakaldte nu Danmark Intervention fra de ikke tyske Magter, som havde garanteret det Besiddelsen af Sønderjylland. Den franske Kejser vilde kun skride væbnet ind, hvis England vilde staa last og brast med ham til det yderste, d. v. s. understøtte en Erobringskrig ved Rhinen, England vilde intet gøre alene, Sverrig-Norge turde ikke, og Rusland skyldte Preussen Tak for dets Holdning under den polske Opstand og under Krimkrigen. Alt dette vidste Bismarck god Besked med, og det gik da ogsaa, som han havde forudsagt: »Ere de tyske Tropper først en Gang inde i Landet (Danmark), saa vil alt give sig af sig selv.«

Diplomatisk Indblanding maatte Bismarck dog til enhver Tid være forberedt paa, og saa at sige lige fra Krigens Begyndelse havde man, navnlig i England og Sverrig, udfoldet en ikke ubetydelig Virksomhed i den Retning. Det var dog først Lord Russells under 24de Fbr. udstedte Indbydelse til Konference, som fik Indflydelse paa Begivenhedernes Gang; men det var en uheldig Indflydelse; thi da der ikke var antydning noget om Forhandlingsgrund-

laget, bad Danmark om 14 Dages Betænkningstid, og dette blev af Bismarck betegnet som en Væg-ring, der motiverede yderligere Tvangsforholdsregler, d. v. s. Besættelsen af Nørrejylland. Utvivlsomt var det hermed lykkedes ham at bibringe Udlandet den Tro, at det var Danmark, der dannede Hindringen for Fredens Genoprettelse; thi d. 16de Marts lod Lord Russell i bestemte Udtryk den danske Re-gering vide, at den ikke kunde paaregne aktiv Hjælp hverken fra England, Frankrig, Rusland eller Sver-rig-Norge. 2 Dage efter gik Danmark ind paa Konferenceforslaget; men da man nu var naaet saa langt hen imod Foraaret, at man kunde vente Virk-ning af en Blokade, vægrede Danmark sig ved at gaa ind paa en Vaabenstilstand, hvad der aaben-bart var en Fejl; thi vigtigere end al Blokade var Kampen om Dybbøl, denne Stillings Fald var et Tidsspørgsmaal, og nu stillede Bismarck sig den Opgave at forhale Konferencens Sammentræden, indtil Dybbøl, d. v. s. hele Slesvigs Fastland var erobret. Midlet til denne Forhaling var meget simpelt; han erklærede nemlig bare, at han ønskede Forbundet repræsenteret paa Konferencen, og da Forbundsdagen, trods dens langsomme og omstæn-delige Forretningsgang fik valgt en Repræsen-tant (selvfølgelig den værste af alle Dänenfressere, v. Beust), førend Dybbøl var erobret, erklærede Bis-marck, at hverken de preussiske eller østerrigske Medlemmer vilde give Møde, førend v. Beust kom,

og han havde allerede tidligere erklæret, at han først kunde komme d. 25de April.

Paa denne Dag holdtes det første Møde, og Resultatet af dette og endnu et Møde blev en Vaabenhvile, og først da begyndte de egentlige Fredsunderhandlinger. Allerede paa Mødet d. 12te Maj sagde de tyske Magter sig løs fra Londontraktaten og alle andre før Krigen indgaaede Forpligtelser overfor Danmark ifølge Bismarcks Doctrin »Krig ophæver alle Traktater«. Efter saaledes selv at være kommen bort fra Christian IX's Ret til Hertugdømmerne gjaldt det for Bismarek om at faa alle andre til at følge med, og i et privat Brev af 16de Maj giver han sine Haandlangere Ordre til »at slippe alle Hunde løs, som ville gø mod das Dänenthum, for at den samlede Støj af dette Kobbøl kan overbevise Udlandet om, at Hertugdømmernes Tilbagevenden til Danmark er en Umulighed; thi saa kan man blive nødsaget til at tage Forslag under Overvejelse, som Preussen ikke selv kan bringe frem. Til Udlandet regner jeg i denne Henseende ogsaa Holstenerne tilligemed Augustenborgeren og alle evig ungedelte op til Kongeaaen«.

Et saadant Forslag, som Bismarek længtes efter, lod da heller ikke vente længe paa sig, ja i Fortrolighed overfor Preussen og enkelte andre tyske Stater var det allerede fremsat af den franske Kejser, det var Forslaget om Sønderjyllands Deling, som nu blev bragt frem af Lord Russell under

Konferencens Møde d. 28de Maj. For Bismarck stod det nu klart, at han allerede havde opnaaet et Resultat; idet Lauenborg, Holsten og en Del af Sønderjylland var uigenkaldelig tabt for Danmark, og da Forhandlingerne nu drejede sig om, hvor nordlig eller sydlig Delingslinien skulde trækkes, maatte hans Bestræbelser gaa ud paa at gøre Tabet for Danmark saa stort som muligt, helst hele Sønderjylland. Under disse Forhold gik det selvfølgelig ikke an at røbe nogensomhelst Annexionslyster; thi alle, selv Tyskerne, vilde være interesserede i den mindst mulige Afstaaelse, hvis den kun skulde tjene til at forøge Preussens Magtomraade. Skulde derimod de fra Danmark løsrevne Landsdele udgøre et nyt Rige, saa maatte dette gøres saa stort, at det kunde bestaa som selvstændig Stat. Herved forklares det Fænomen, at Bismarck nu pludselig traadte i Skranken for Augustenborgerens Kandidatur, og at Preussen og Østerrig paa Konferencen forlangte Sønderjyllands og Holstens Adskillelse fra Danmark under Prinsen af Augustenborg.

Imidlertid fortsattes Forhandlingerne om Delingen, og i Juni Maaned blev der endogsaa Udsigt til en Fred, ved hvilken Danmark skulde slippe med Afstaaelse af Landet Syd for Linien Flensborg—Tønder. Det hele syntes at afhænge af den danske Regering, og den har sikkert gjort Bismarck en stor Tjeneste, da den i Statsraadmødet d. 21de Juni forkastede de gjorte Tilbud og saaledes hid-

førte Konferencens Sprængning. Spørger man om Aarsagerne til dette ukloge Skridt, maa Svaret utvivlsomt blive, at man her hjemme ikke kunde komme bort fra den ulyksalige Tro paa, at der en Gang vilde komme Hjælp fra Udlandet; men at man netop i dette afgørende Øjeblik skulde blive i særlig høj Grad bestyrket i Troen paa, at det engelske Ministerium vilde blive styrtet, og at Folkestemningen vilde tvinge den nye Regering til at hæve Landets Prestige ved at yde Danmark Hjælp, det var en Ulykke, som næppe skyldtes et Tilfælde; man har i det mindste før set Bismarck ad Omveje vække falske Forhaabninger om Hjælp fra England for at drive Danmark til det yderste*). Da der næste Gang skulde forhandles, mødtes man ikke i London, men i Wien, det var ikke Lord Russell, men det var Bismarck, som førte Ordet, og han forhandlede ikke, han dikterede.

For os danske er det selvfølgelig kun en ringe Trøst, at mange af dem, som fulgte Bismarck paa Toget mod vort Fædreland, eller som rolig fandt sig i dets Sønderlemmelse, senere have maattet bøde haardt, fordi de ikke vidste, hvad det var, de gjorde. Værst gik det den franske Kejser, som forsømte at tage Hævn over Dybbøl og derfor blev

*) Se Beust's »Aus drei Vierteljahrhundertern«.

nødsaget til at føje sit Folk, da det raabte paa »Hævn over Sadova«. Det kunde nemlig ikke skjules, at hans Prestige var tabt, uagtet Bismarck tilsyneladende bøjede sig for ham, da han accepterede Pragerfredens Paragraf V; Bismarcks Maal var nu som før Elbhertugdømmernes, altsaa ogsaa hele Sønderjyllands, Erhvervelse for Preussen; og naar Sønderjyderne i Tillid til, at den ved Wienerfreden skabte Tilstand kun var midlertidig, vandrede ud af deres Land, maatte Faren ved et Plebiscit netop aftage i samme Grad, som denne Tillid voxede. Derfor gik han rolig ind paa en Afstemning, som det sikkert aldrig har været hans Hensigt at iværksætte, i hvert Tilfælde ikke førend Sønderjylland var fortysket. »Heldigvis findes der en Lakune i Traktaten«, sagde han, »idet den ikke fastsætter Tidspunktet for Afstemningen, dette maa altsaa blive Tysklands Sag, og vi skulle da ærlig og redelig opfylde vor Forpligtelse, vel at mærke, naar det bliver os belejligt.« Det blev aldrig belejligt; thi Sønderjyderne vedbleve at være danske, og de holdt op med at udvandre; derfor havde Bismarck endnu et diplomatisk Arbejde at udføre med Hensyn til Sønderjylland, nemlig det at formaa Østerrig til at opgive den i Paragraf V indeholdte Bestemmelse angaaende Nordslesvig og dets Befolkning.

Dermed mente man da endelig at have berøvet Sønderjyderne alt; men man tog fejl; de beholdt Haabet, det vilde de ikke opgive, og endnu

den Dag i Dag føles det baade Nord og Syd for Kongeaaen, at det aldrig bør opgives, tværtimod, det bør næres; men det bør ikke næres letsindigt, og det gør Sønderjyderne da heller ikke. Den Betingelse, som de skulle opfylde for at have Lov til at haabe, den kende de fuldt ud, det er Danskhedens Bevarelse dernede. Men ogsaa vi andre danske have en Betingelse at opfylde, for at vi kunne haabe; det er Danmarks Bevarelse.

Er der da Fare for vort Lands Bestaaen, m. a. O. er den danske Nation ikke levedygtig? Jo, med Hensyn til Næringsliv, Aandsliv, Kultur, sociale Fremskridt kort sagt, under almindelige fredelige Forhold findes der næppe nogen mere levedygtig Nation. Men i Tilfælde af Krig er den mere livsfarlig truet end nogen anden Nation, bl. a. fordi den ikke er forberedt. »Bereit sein ist alles«, siger Moltke, og det er kun i Danmark, at man mener at vide bedre Besked og tror sig i Stand til at kunne føre Krig uden Forberedelse eller endog helt at undgaa Krig.

Kan Danmark med Sikkerhed undgaa Krig? Hvem tør paastaa det? Krigen er Politikens Fortsættelse, og Politik eksisterer til alle Tider. I Begyndelsen af vort Ulykkesaar karakteriserede Lord Russel ganske træffende vor Stilling saaledes: »Danmark er stillet mellem to Partier, det ene siger: »Vi ønske et stort forenet Tyskland, og derfor ville vi angribe Danmark.« Det andet siger: »Vi ville

standse den demokratiske Bevægelse i Tyskland, og derfor maa vi angribe Danmark«.« Altsaa, Danmark er faktisk tidligere meget mod dets eget Ønske blevet tvunget ind i en Krig, hvis Aarsag og Anledning man med Rette har betegnet som Danmark uvedkommende, og der eksisterer ikke det Menneske, som kan sikre os imod at blive berørt af den store Verdenskrig, om hvilken Dr. Georg Brandes i Tilskuerens Januarhefte har skrevet, at den sandsynligvis kun er opsat.

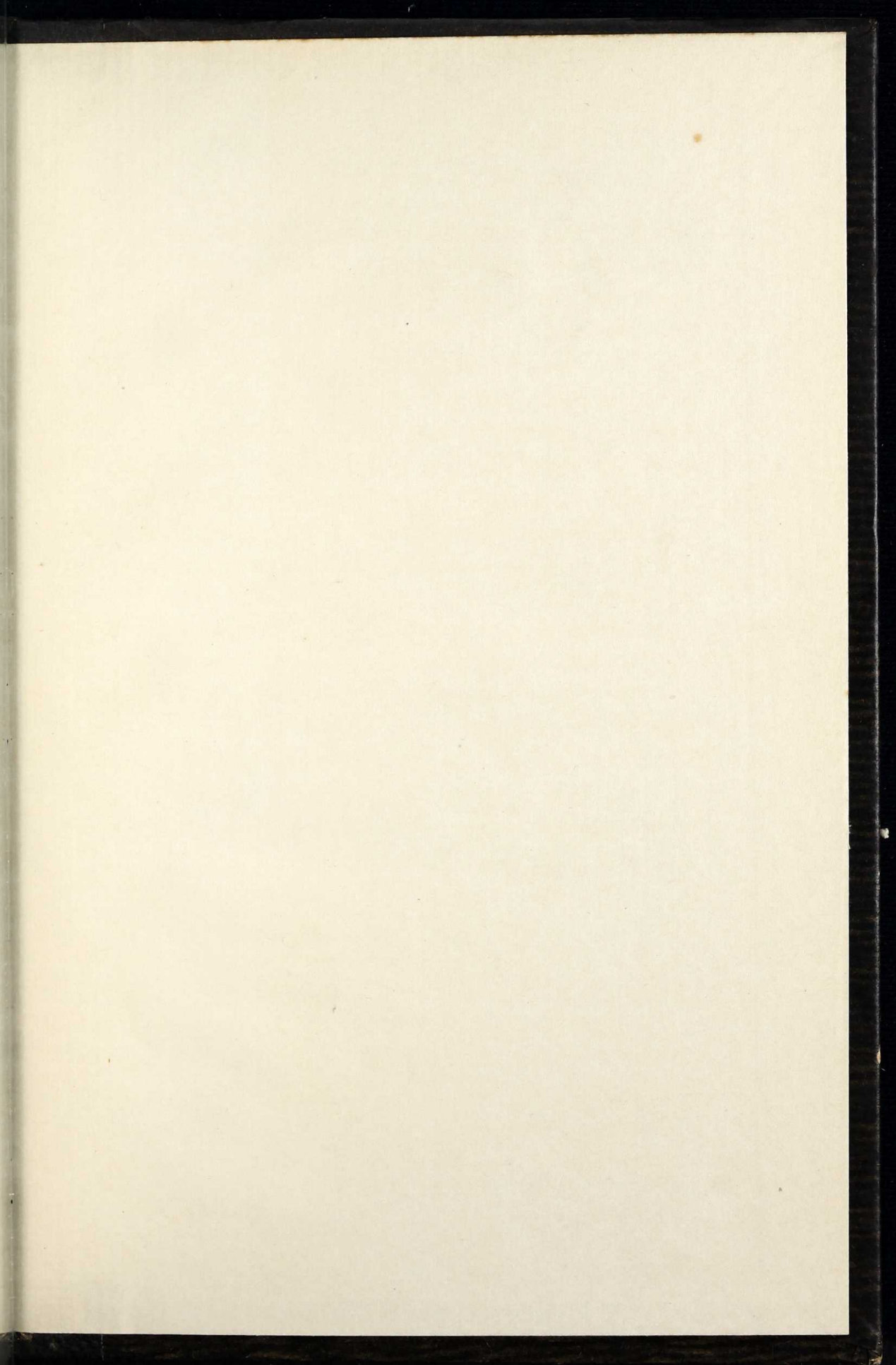
Men selv om nu Danmark forberedes militært til at kunne overleve en Krig, vil der saa være Haab med Hensyn til Sønderjylland? Forberedelsen hører i hvert Tilfælde med til Betingelserne for dette Haabs Virkeliggørelse, og man har da før set Europas Magter efter voldsomme Omvæltninger samle sig paa Kongres til fredelig Afgørelse af Grænse-spørgsmaal; og hvis nu Danmark under slige Forhold havde været saa heldig at erhverve sig Sympathi ved en korrekt Holdning, ja maaske endog gjort sig fortjent af sin sydlige Nabo ved ikke at lade sig bruge i hans Fjenders Tjeneste, saa vilde det vel ikke være utænkeligt, at der paa en eller anden Maade kunde arrangeres en Kompensation for Løsladelsen af 150000 undertvungne danske.

Er denne Mulighed ikke meget fjern? Den er den eneste Mulighed. Den stiller visse Forudsætninger til det danske Folk, og der er en af disse Forudsætninger, som Folket ikke opfylder, det er

Enighed om at ville forberede sig militært. Denne manglende Enighed er mere fremtrædende i Danmark end i noget andet Land; vel har man ogsaa andetsteds, ja endog i Tyskland, været Vidne til heftig og lidenskabelig Strid om militære Spørgsmaal; men gennem Striden er der skabt Enighed om det væsentlige. »Den, som spekulerer i Tyskernes Uenighed, han skal faa at vide, at han har taget fejl; jeg stemmer for Vedtagelse *en bloc*.« Saadan sagde Windthorst, Bismarcks talentfulde Modstander under Hærlovsdebatten i 1887. Her i Landet findes der ganske vist ingen Bismarck, det skal villig indrømmes, og heller ingen Windthorst; men her findes dog Politikere og andre Mænd, som nyde Tillid i vide Kredse af Befolkningen, og ikke mindst i de Kredse, hvor Haabet plejes med Omhu. At en saadan Mand paa enkelte Omraader tør hævde en selvstændig fra Partiparolen afvigende Opfattelse, det ser man jo, omend kun sjældent, Exempler paa ogsaa her til Lands; men det sker aldrig, naar Talen er om militære Spørgsmaal. I den Grad ringeagtet er Hensynet til det fælles Værn mod den fælles Fare, at ingen finder det Umagen værd at danne sig en selvstændig Mening derom, endsige træde i Skranken derfor mod sit eget Parti. »Forsvarssagen er en Partisag«, siger man og mener dermed at have bevist, at man er ansvarsfri; men det er man ikke; thi vel er Forsvarssagen en Partisag, eftersom der findes et Parti, som vil gennem-

føre den, men som ikke kan, og et andet, som kan, men ikke vil; men fandtes der et Parti, som baade kunde og vilde, saa var Sagen gennemført. Den rette Mand i rette Tid og paa rette Sted vilde man derfor nu kunne erkende i en eller anden af vore mægtige Folkeledere, hvis han turde rejse sig med Kraft imod den nationale Selvopgivelse og udtale de befriende Ord: »Den, som spekulerer i Danskernes Uenighed, han skal faa at vide, at han har taget fejl; saa længe der er Liv, er der Haab; jeg stemmer for, at vi forberede os til den kommende Kamp for Livet«.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

